

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

A. Gergely András:

Régi Tamás Kelet-Afrika nomádjai között

Eredeti közlés/Original publication:

Afrika Tanulmányok, 2007, 1. évf., 1. szám, 125–129. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.204

Dátum/Date: 2013. január/January 10

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

A. Gergely András: Régi Tamás Kelet-Afrika nomádjai között, *AHU MATT*, 2012, **pp. 1–6. old.**, No. 000.000.204, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Országos nagy könyvtárak

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, Régi Tamás terepmunkája Észak-Kenyában és Dél-Etiópiában, nomádok a sivatagban, nomádok viszonya a várossal és az állammal, masaiok, kikujuk, Boglár Lajos interpretációs stílusának jelenléte, a kulturális antropológia irányai és módszerei, Hungarian research on Africa, fieldwork of Tamás Régi in North Kenya and South Ethiopia, nomads in the desert, relations of the nomads with the Urban environment and the state, Masai, Kikuju, presence of the interpretive style by Lajos Boglár, directions and methods of the cultural anthropology

---

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM-
és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL
PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy le-
töltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or
downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikánisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

RÉGI TAMÁS KELET-AFRIKA NOMÁDJAI KÖZÖTT

A. Gergely András

Társadalomtudományi érdeklődésű és a másságokra fogékony lelkek között vajon kit ne érdekelne Afrika rejtélye, mítosza és valósága? Ki ne emlékezne vadászkaland-olvasmányokra, televíziós magazinműsorok élménydús perceire, tányérjarkú népek fotóira, maszai harcosok táncára, kósivatagi kietlenségre vagy Teleki-expedícióra, djembék ritmusára vagy pálcavékony faragott figurákra az afro-boltokban?

Régi Tamás, aki nem elégedett meg a hazai tájakon hozzáférhető afrikai szakirodalommal, hanem nekiindult az észak-kenyai Chalbi-sivatagnak és a dél-etióp Omedencének, hogy magánérdekű expedícióját az antropológiai kíváncsiság hajtóerejével vigye véghez, most kötetben foglalta össze három hónapos kalandzásait, melyet az Anthropolis egyesület jelentetett meg. Nem lévén afrikanista, s ebből fakadóan nem is izmoskodva a „jobban tudás” vagy a másfajta tapasztalat bölcsességével, a könyvet most a szerző intenciónak megfelelően igyekszem megolvasni és bemutatni. Régi Tamás ugyanis bevallott szándékkal írta művét, egyszerre két céllal és két olvasói magatartásnak tálalva: tudományos expedíciót lepipáló módon, egyedül kalandozott a hol vészterhes, hol álmosítóan forró, betegséget lehelő, pillanatszerű változásoktól gazdag tájakon, s ezt a kalandregényt kínálja elsődleges olvasatra, kényelmes fotelban telelő kíváncsi olvasóknak; hol pedig zord szakirodalmi paraméterekhez tartva magát, a kutató primér kötelezettségével és az etnológus gyűjtő szakmai korrektségével tálalja az afrikai népek szociokulturális tájképét.

A kötet hátoldali szövegében egyértelműen leírja célját: „Antropológiai szempontból leginkább az érdekelt, hogy milyen viszonyban vannak a 21. század elején a sivatagban élő nomád népek a sivatag határán létrejött városokkal és a kormányokkal. Tisztában voltam azzal, hogy a választ csak úgy kaphatom meg, ha minél több helyre eljutok. Sivatagok mélyére, isten háta mögötti porfészkekbe, ahol nem ritkák a fegyveres nomád rablóportyák és a nőrablások sem. De megfigyeléseimet megpróbáltam függetleníteni a mindennapi kényszerű kalandoktól. Az olvasóra bízom, hogy ez mennyiben sikerült”.

Amilyen kegyes a följánlás a mű megítélését illetően, annyira felelős is az ítékezés a kétféle olvasói attitűd szempontjából. Minthogy magam is antropológiai érdeklődésű/érdekeltségű volnék, és sosem jártam sivatagi népek között, a két olvasat összemontírozását, egymásra vetített összképét igyekszem megkonstruálni. Elsőként is a vállalkozás körvonalazott értékelésével, majd egyes részleteit, s végül a kötet tudományos hozamát illetően.

De már az első körvonalaknál engedtessek meg az összevetés a lehetőség és a megvalósulás tartalmait illetően. Régi Tamás, aki nemrégiben a Magyar Afrikanisták fotókiállítását szervezte meg az első magyar terepkutatók kincseitől napjaink fotósainak és kutatóinak dokumentációiig fölmutatva e földrész magyarok által ko-

rántsem elkerült tájain készült fotográfiáit, ezt a kötetet is olyan képekkel dúsította, amelyek feketén–fehéren beinvitálnak a megismert-megtapasztalt népek belső tereibe. Színesen fölillantják a tájak természetét és kíméletlenül zord harmóniáit, ugyanakkor tudományos érvényű lenyomatot adnak a szerző jelenlétéről, olykor belekomponálva magát a kutatót is. Ez a vizuális horizont – éppúgy, mint a mű kalandos és a tudományos rétege – kellő háttérrel és mélységet, tartalmat és üzenetet ad ahhoz, hogy értékes opusról szóljunk. A lehetőség, hogy a kalandok sorát követve, talpunk koptatása nélkül elkísérjük a szerzőt egyetemi padosoraitól a Teleki-vulkánig, kiváló összhangba komponált a kötetben.

A megvalósulás árnyalatait tekintve azonban talán nem lenne érdektelen megfogalmazni azt az olvasói kritikát, amely szerint az eldöntetlen szándék, hogy mesélni akar vagy tanítani, bizonytalanná teszi a szakmai érdeklődőt. Ha szakkönyvnek olvasom, felszínesen kalandozó, ha pedig semmi más nem érdekel, mint hogy miképpen találkozott Tamás a maszai hatalmakkal, vagy hogy miként írható le egy rokonsági rendszer egy szétszórt lakosságú nomád tájon, akkor át kell lapoznom a személyes zöngeségeket. De hogy egy felszínesebb, ugyanakkor mégis zavaró momentumra utaljak: mintegy öt oldalanként előfordulnak olyan fogalmazási egyenetlenségek, amelyek az értő olvasószerkesztői tekintet hiányára utalnak. S még fotók is akadnak, amelyek érvényüket veszítik a tördelés művészsége vagy az „öndokumentálás” szándéka okán (a kikuju bicikliből csak éppen az alany nem látszik. A Szerzőről készült felvételek egyike-másika pedig oly életlen, hogy csakis bizonyítékként szolgálhat, miközben a fotók többsége jól komponált és szakmailag is korrekt...).

Márpedig a kötet elszánt szándéka e furmányos ismeretterjesztés. Régi Tamás kemény fából faragott, makacsul kitartó személyiség, akinek ha vallomásra kell vemednie, akkor szinte önkínzó módon vállalja csupán. Itt meg éppen e személyesség elkerülhetetlenségével kíván célt érni, és az olvasót a szakmai kérdések felé köze invitálni. Ilyen például a bevezető, „Ahogy kezdődött” fejezet is, amelyben a szerző úgy viselkedik, mint egykor volt felfedező, akik mindjárt a családfával, iskolai élményekkel kezdik a Kilimandzsáró meghódításáról szóló útirajzot: váljon annál hitelesebbé tényleges ottjártuk azáltal, hogy bemutatkoznak. Megvan a haszna ennek is, hiszen innen tudjuk meg, mivégre indult Régi Tamás éppen Afrika tájaira, miként vértéződött fel a „választott antropológus” szereptudatával, miket olvasott el útra indulás előtt, s egyáltalán, milyen viszonyt lát megnevezhetőnek az elméleti antropológia és a terepkutató, állomásozó, résztvevő megfigyelő szereptudat között. Itt kap mintegy „beavatást” az olvasó az antropológusok kutatástörténetébe, noha ez kissé elnagyolt vázlat, s néhány vitatható állítást is magába foglal. Itt kapunk képet arról is, miként dönt a szerző – hogy kedvenc formuláját idézzem, a „fiatal antropológus” – a terepkutatás mellett, szemben a posztmodern interpretatív eszmeirányzatokkal és empirikus tapasztalat nélküli tudományossággal. Talán fontos felvezetés ez annyiban, hogy „képbe hozza” az olvasót, indokolja valamelyest számára, hogyan és miért vág neki valaki szakadékoknak és vulkánoknak, kősvatagnak és a megszkott kommunikációval megközelíthetetlen népek hétköznapi világának.

Márpedig a kötet első lapjairól is megtudjuk, a V. S. Naipaul regényéből vett mottóból: „A világ olyan, amilyen; a gyengéknek, a semmi embernek nincs benne

helye”. Régi Tamás pedig az a vállalkozó, akinek még részletesen taglalt sebeződései, lázai, rosszsullétei ellenére sem üthetik a fejébe, hogy gyenge lenne. Talán ez az „önfejűség” kell elsősorban Afrika túléléséhez, és mint a kötetből kiderül, olykor még ez is kevés ahhoz, hogy a távolról oly idillikusan és zártan, „természetesen” és romantikusan érintetlenül élő népek elszenvedni legyenek kénytelenek a globalizáció, a városi és a pénzügyi–katonai érdekek drabális betöréseit, s olykor még a szomszéd nép vagy saját törzsbeliek erőszakos uralgását is. Fontos momentumok ezek, és nemcsak a Régi Tamás által bejárt területeken érvényesek, hanem Afrika jelen állapotát tükröző egyéb írásokból is első szinten kiolvashatóak.

A recenzióknak nem áll módjában a rendelkezésére álló keretek között a kötet további fejezeteit is részletesen ismertetni, mérlegelni, értékelni. Miként a szerző is „olvasóira bízta”, mennyire sikerült a kortársi kérdéseket az évezredek helyi kultúrák között föllelni és mintegy „kihangsúlyítani”, így magam sem tehetek másként a kötet egészével. Két momentumot azonban szinte nélkülözhetetlen lenne szó nélkül hagyni, ezeket a könyv olvasóinak „tanulmányképpen” kezelném.

A kötet egésze jól fölismerhetően hordozza a szerző kettős közlési szándékát, s ezzel nem is lenne talán komoly baj. Erre a célra a kötet alkalmas, és tekintettel a hazai antropológiai kutatások között oly kis számú afrikai tematikára, ezzel nemcsak hiánypótló szerepű, de novum is. Becsukva a kötetet, s latolgatva, mit adott végül is, kétségtelen erényként ismerhető el, hogy sajátos, stílárisan ugyan még körvonalazatlan, de a kortárs afrikanisztikai kutatások beszámolóihoz viszonyítva mértéktartóan követi azok leíró, ismeretterjesztő, élménykínáló és értékelő alaptónusát. A szerző több ponton is megvallja, hogy az afrikanisztikai szakirodalom általa ismert forrásai közül melyeket tekinti a maga számára érvényes opusznak, melyek nyomán szánta el magát épp ilyen kutatásra és élményközlésre. E keretek között pedig következetesen megmarad, jóllehet az élménybeszámoló tónus inkább dominál a kötet egészében, mint a felfedező–gondolkodó etnológiai forrásközlése. (Ezt egyébiránt tükrözi a jegyzetek anyaga is, melyek igen szűkszavúak az esetek többségében, bárha a szerző a kötet felhangolójában azt ígéri, hogy a jegyzetanyag a szakmai érdeklődéssel közeledőt is bevezeti oly rejtélyek világába, amelyek nem érdekelnék az „átlagolvasót”).

Rövidebben talán úgy fogalmazhatnám: a kötetet a tudományos kaland szubjektivitása és az önismereti élmény objektivitása közötti tudásmezőben lehet elhelyezni, a szerző kedvére kalandozik időnként az egyik, máskor a másik irányba, s ránk bízta ennek értékelését. E téren s ezzel a produkcióval tehát cselesen kikerüli a tudományos „felfedezés” dicsőségét, de fölülmúlja a futó kaland-ismertetés felszínességét is. Bizonyosak lehetünk talán abban, hogy egyetemi tankönyv nem lesz a műből, de egyszersmind abban is, hogy a most beiskolázott kulturális antropológusok és afrikanisták olyan forrásműként vehetik kezükbe Régi Tamás munkáját, amelyet ilyen céllal és ilyen szisztematikus barangolást ismertetve még nemigen írtak Kelet-Afrika eme tájairól. (Korántsem feledve Sárkány Mihály, Borsos Balázs, Sebestyén Éva, Ecsedy Csaba és mások megannyi területen egzaktabb, de kétségtelenül szűkebb körű áttekintését, monografikus szándékát és ezért könnyedebben konstruált tematikus horizontjait...!)

A másik, ennél talán még érdekesebb erénye a kötetnek, ami a kalandos ismeretre vágyó olvasót talán kevésbé érinti, a mélyebb szakirodalmi érdeklődést tanúsítót viszont annál inkább, hogy a könyv az antropológiai tudásterületen empirikus kutatásra épülő mű-egészben hol helyezhető el. A kulturális antropológia hazai irányzatai (kissé merev, de sokak által érvényesnek tekintett felosztás alapján) nemcsak elméleti és terepkutatási ágazatok szerint oszlanak meg, nemcsak történeti és jelenkori, hazai és tengeren túli vagy hagyományos témaválasztású és interpretatív tónusokban térnek el egymástól, hanem ezen belül a megtalált terep, a kutatási ismeretanyag és a kutató személyének összehangolt bemutatása, „iránya”, stiláris földolgozása terén sokkal inkább. A történeti, a filozófiai vagy pszichológiai, orvosi, vallás-, politikai és gazdasági antropológiák tematikus felhangjainál sok esetben árnyaltabb különbségek szólnak meg a reprezentáció, a tudásminőségek bemutatása, megnyitása terén.

Régi Tamás, aki ugyan a bevezető fejezetekben már bevallja, mely iskolákat járta, és milyen érdeklődési irányban találta meg a számára érvényes antropológiai célképzetet, ezt a megjelenítési módot olyan személyiség nyomában választotta ki magának, akinek voltaképpen sosem volt hallgatója, sem kollégája, sem vallottan követője. Ez a közlésmód leginkább Boglár Lajosé, aki ugyan nem volt afrikanista, de dél-amerikai terepmunkáinak java többsége épp olyan módon hangszerelt, amilyen stiláris tartományban Régi Tamás műve megszólal. Magam sem tudom, Boglár Lajos vállalná-e ezt a stiláris közelséget, és szerzőnk bármily tudatosan vagy ösztönösen követte-e Boglár interpretációs stílusát, de ez talán nem is a recenzens által eldöntendő kérdés. Talányos volta azonban az analógia-alkotáson túl méltó magyarázat keresésére is ösztökél, s ezt alighanem a következőkben lehetne röviden összefoglalni.

Régi Tamás célja kevésbé lehetett Boglár Lajos művének inspirációjára hagyatkozni (a kötet bibliográfiájában nem is szerepel Boglár neve), de annál inkább követi Tamás a hazai afrikanista kutatási hagyomány legjobbjait, akiknek utazó és ismeretközlő afrikai kötetei „valahol” ezt az élményközeli és benyomás-alapú etnográfiai alapozták meg. Nem mintha a magyar „afrikanisták” mind-mind egyazon hangnemben írnának, vagy egyetlen stílusrétegben hangszerelnének, de mentális alapjaikban mégis több ponton harmonizálnak. Ebből viszont az következik, hogy Régi Tamás a választott úton, a megismert szakirodalommal és a megtanult afrikanisztikai stúdiumokkal abba a tudásmezőbe kéredzkedett be, ahol nála nemzedékekkel idősebb kutatók, és az övénél jóval súlyosabb szakmai életút előnyeivel büszkélkedők már jelen voltak, mint elődei és kortársai, követendő példák és szakmai mércék. Ez pedig aligha mondható kisszerű dicsőségnek egy elsőkötetes „fiatal antropológus” esetében. Kevesebbet pedig talán nem is lehet kívánni ehhez a teljesítményhez, mint azt, hogy első könyvénél csak a második és majdan a többi legyen jobb...! Az afrikai világ s ebben a poliszokat körülvevő, eltiport környezet pedig legyen a változásokat elviselni még erősebb és türelmesebb, hogy a következő könyvek is fölmutathassák még a megőrzött kultúra elemeit, tartalmait, évezredek óta változni állhatatos értékeit...!